

ALEKSANDRA SYLBURSKA

Lengyel–magyar politikai és diplomáciai kapcsolatok 1945 és 1948 között*

A második világháború végén Magyarország és Lengyelország két külön táborban találta magát. Lengyelország a szövetséges hatalmak oldalán fejezte be a háborút, részesévé vált a hitleri Németország legyőzésének, míg a gyakran „Hitler utolsó szövetségeseként” emlegetett Magyarország – Olaszországgal, Romániával, Bulgáriával és Finnországgal – a vesztesek közé került, és arra számíthatott, hogy a német szövetségben vívott háborús szerepvállalását felelősségre vonás követi. Végül mégsem ez a törésvonal bizonyult meghatározónak, mivel a valóságban mindkét ország a szovjet érdekszférába került, amely alapvetően kijelölte a háború utáni fejlődési útjukat. Míg Lengyelország már korábban is közelről érezhette a szovjet fenyegetés súlyosságát, Magyarország – a háború kitörése óta – első alkalommal kellett hogy közvetlenül is szembesüljön vele. A kommunizmus eszméje egyik országban sem volt népszerű. Ráadásul mind Lengyelország, mind Magyarország egy fejlettebb kulturális, társadalmi-gazdasági és nyitottabb politikai rendszert képviselt, mint amit az őket függésbe hozó Szovjetunió.¹

* A tanulmányt fordította: Takács Róbert.

¹ Piotr S. WANDYCZ: *Cena wolności. Historia Europy Środkowowschodniej od średniowiecza do współczesności* [A szabadság ára. Közép- és Kelet-Európa története a középkortól napjainkig]. Znak, Kraków, 2003. 342–347. – A kiadvány magyarul is megjelent: Piotr Stefan WANDYCZ: *A szabadság ára. Kelet-Közép-Európa története a középkortól máig*. Osiris Kiadó, Budapest, 2004. – *A ford.*

A háború előtti Lengyelország és Magyarország számos aspektusból különbözött. A szovjet diktátor, Joszif Visszarionovics Sztálin ugyanakkor arra törekedett, hogy Kelet-Közép-Európa sokszínű államait egységes fejlődési mederbe terelje. 1945 és 1956 között a moszkvai vezetés minden országban hasonló eszközöket felhasználva elvégezte a térség radikális átalakítását. A kommunista pártok vezetésének jelentős része a Szovjetunióból tért vissza hazájába, és aligha számíthatott általánosan baráti fogadtatásra, ezért az új rendszer felépítésében rá volt utalva a külső segítségre. Az állambiztonsági apparátusok szintén ennek a célnak az elérését szolgálták: az egyik legfontosabb feladatuk az ellenzék – lengyel esetben az illegális ellenállás, a partizánok – semlegesítése volt. Szintén jelentős szerepet játszott a propaganda, amely azokban az években mindenekelőtt a sajtón és a rádión keresztül érte el a lakosságot. A Vörös Hadsereg által meghódított területeken a társadalmi – elsősorban az ifjúsági – szervezetek feletti kontrol kialakítása is fontos volt. Etnikai tisztogatásnak minősíthető népességváltozások kikényszerítése is történt a háború után a térség országaiban. A többpárti színpad mögött a kommunista pártok igyekeztek saját pozícióikat megerősíteni, a szövetséges pártokat befolyásuknak alávetni, az ellenzékétől megszabadulni vagy feloldani azt saját vezetésük alatt. Az 1944 és 1947 közötti időszakot gyakran említik „liberális periódusként”, míg a térség államainak sztalinizációját 1948-tól datálják, ugyanakkor ez a felosztás vitatott és vitatható is. Hangsúlyozni kell, hogy a háborút közvetlenül követő években a kommunistáknak egyszerűen nem volt lehetőségük arra, hogy az élet minden területét irányításuk alá vonják. Ugyanakkor számos történész érvel amellest, hogy a cél korábban is létezett, és következetesen haladtak felé.²

² Lásd erről többek közt Mark KRAMER: Stalin, Soviet Policy, and the Consolidation of a Communist Bloc in Eastern Europe 1944–53. In: Vladimir TISMANEANU (ed.): *Stalinism Revisited. The Establishment of Communist Regimes in East-Central Europe*. Central European University Press, Budapest, 2009. 76–81.; Anne APPLEBAUM: *Za żelazną kurtyną. Ujarzmienie Europy Wschodniej 1944–1956* [A vasfüggöny mögött. Kelet-Európa eltíprása 1944–1956]. Świąt Książki, Warszawa, 2013. 23–31.; Nikita PIETROW: *Nowy ład Stalina. Sowietyzacja Europy 1945–1953* [Sztálin új rendje. Kelet-Európa szovjetizálása 1945–1953]. Demart,

A lengyel és a magyar külpolitika – akárcsak a többi kelet- és közép-európai országé – Moszkva céljainak rendelődött alá. A Szovjetunió – a napóleoni háborúkig visszanyúló történelmi tapasztalatai nyomán, megerősítve a lengyel–szovjet háború és az 1941-es német támadás traumájával – tartott a külső hatalmak támadásától. Ebből az alapállásból következett, hogy a „felszabadított” országoknak a védelmi zóna szerepét szánták, olyan pufferállamokét, amelyek útját állják a nyugati hatalmak jövőbeli támadásának, mindenekelőtt a „német militarizmus” újabb kísérletének. Ugyanakkor míg – német vonatkozásban – Lengyelország osztozott a Szovjetunió ebbéli félelmeiben, Magyarország egészen máshogy látta ezt a kérdést, mivel a magyar közvélemény nem tekintett ellenségként Németországra. A feszültségeket fokozta, hogy a Szovjetunió az ellenőrzése alá került régiót gazdasági javak forrásának és kizsákmányolandónak tekintette. Ez utóbbi legsúlyosabban Németországot érintette, de Magyarország is jelentős hátrányt szenvedett e téren, és nem számíthatott a Kreml jóindulatára.

Közvetlenül a világháborút követően Moszkva számára a blokk három legfontosabb állama Lengyelország, Németország és Csehszlovákia volt. Először is azért, mert e három ország képezte a közvetlen akadályát egy nyugati támadásnak. Másodszor fejlettségük alapján ezek voltak a gazdaságilag leginkább ígéretes területek. A témánk szempontjából különös jelentősége van annak a ténynek, hogy a Szovjetunió, miután átvette a térség feletti uralmat, bizonyos feladatokat átruházott az alávetett államokra. Így 1945 után nem engedett teret a köztük feszülő régi keletű konfliktusoknak. Ugyanígy a korábbi jó viszony is elvesztette a jelentőségét, mert onnantól kezdve az államok közti „kölcsönös szimpátia szintjét” is „egységesíteni” kellett.³

Warszawa, 2015. 5–9. – Az alábbi kötetek magyarul is elérhetők: Mark KRAMER: Sztálin, a szovjet politika és a kommunista blokk létrehozása Kelet-Európában (1941–1949). In: MITROVITS Miklós (szerk.): Sztálin árnyékában – A szovjet modell exportja Kelet-Közép-Európába (1944–1948). Országház Könyvkiadó, Budapest, 2018. 33–73.; Anne APPLEBAUM: *Vasfüggöny. Kelet-Európa megtörése, 1944–1956*. Budapest, Európa Könyvkiadó, 2014. – *A ford.*

³Mark KRAMER: I. m. 59–71.

Amikor a háború utáni magyar–lengyel kapcsolatok elemzésébe bocsátkozunk, rendkívül fontos, hogy a fentieket szem előtt tartsuk. Nem annak volt igazi jelentősége, hogy mi volt alapvető fontosságú a Varsó–Budapest-tengely szempontjából, hanem annak, hogy milyen szerepet szánt a Szovjetunió e két országnak. Ugyanakkor érdemes rámutatni arra is, hogy röviddel a második világháború lezárulta után Lengyelország és Magyarország alapvetően eltérő külpolitikai prioritásokkal rendelkezett, és eltérő módon tervezte megvalósítani azokat. Lengyelország elméletileg szuverén állam volt: annak ellenére, hogy a Vörös Hadsereg jelen volt az ország területén, megvolt a formális lehetősége is annak, hogy önálló külpolitikai lépéseket tegyen. 1945 júniusában hozták létre a kommunisták és más pártok – köztük az emigráns kormány tagjainak részvételével – a Nemzeti Egység Ideiglenes Kormányát (Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej). A Külügyminisztérium élére Wincenty Rzymowski, a Demokrata Párt (Stronnictwo Demokratyczne – SD) politikusa került, aki nem számított kiemelkedő, karizmatikus politikusnak, és aki alapvetően a Lengyel Munkáspárt (Polska Partia Robotnicza – PPR) intenciói szerint látta el a feladatát.⁴ Ezzel szemben Magyarország legyőzött országnak számított, amely szovjet megszállás alatt állt. Alá volt vetve a Kliment Jefremovics Vorosilov vezette Szövetséges Ellenőrző Bizottságnak (SZEB), amellyel az idegen államok képviselőinek is kapcsolatba kellett lépniük. Mivel a SZEB Magyarországon szovjet elnöklettel működött, valójában Magyarország külkapcsolatait a megszálló szovjet állam ellenőrizhette.⁵ Hivatalosan az 1944. december 21-én meg-

⁴ 1944 júliusában alakult meg a Lengyel Nemzeti Felszabadítási Bizottság Edward Osóbka-Morawski vezetésével. 1944. december 31-én Ideiglenes Kormány (Rząd Tymczasowy) alakult, amelyben Wincenty Rzymowski kapta meg a külügyi tárcát. Ezt a kormányt váltotta fel 1945 közepén a Nemzeti Egység Ideiglenes Kormány. Gerard LABUDA–Waldemar MICHOWICZ (eds.): *Historia dyplomacji polskiej X–XX w.* [A Lengyel külpolitika története a X–XX. században]. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2002. 556., 562.; Wojciech MATERSKI–Waldemar MICHOWICZ (eds.): *Historia dyplomacji polskiej* [A lengyel külpolitika története]. VI. [kötet] 1944/1945–1989. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa, 2010. 6., 10.

⁵ Jerzy KOCHANOWSKI: *Węgry. Od ugody do ugody 1867–1990* [Magyarország. Kiegyezéstől megegyezésig 1867–1990]. Trio, Warszawa, 1997. 113.; BORHI

alakított Ideiglenes Nemzeti Kormány gyakorolta a főhatalmat. Ez a kormány írta alá 1945. január 20-án a Szovjetunióval a fegyverszüneti megállapodást. Még abban az évben, 1945. november 4-én szabad választásokat tartottak, amelyen a Magyar Kommunista Párt csalódást keltően szerepelt, mivel a Független Kisgazdapárt nyert fölényesen. Ugyanakkor – nem függetlenül a szovjet elvárásoktól – a kommunisták részvételével alakult koalíciós kormány Tildy Zoltán, a győztes kisgazdák politikusának vezetésével. 1946. február 1-jén párttársa, Nagy Ferenc vette át a kormányfői tárcát. A külügyminiszteri tisztséget szintén kisgazda politikus, Gyöngyösi János látta el. Ez egyúttal azt is jelezte, hogy a kommunisták szemében a külügyi tárca jelentősége elmaradt a Belügyminisztériumétól.⁶

A lengyel külpolitika háború utáni céljait a Lengyel Nemzeti Felszabadítási Bizottság (Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego) Kiáltványa fogalmazta meg elsőként 1944. július 22-én. Már a kiáltvány első mondatában kijelentették, hogy a bizottság „legfőbb feladatának azt tekinti, hogy növelje a lengyel nemzet részvételét a náci Németország legyőzésére irányuló küzdelemben”.⁷ A kiáltvány azt is leszögezte, hogy „a lengyel külpolitika a kollektív biztonság elvén alapuló demokratikus külpolitika lesz”.⁸ A kiáltvány közétevíi harcra szólították a lengyeleket a korábbi német területek Lengyelországhoz csatolása érdekében, „Odera folyó menti lengyel határállomásokért”.⁹ Úgy tekintették, hogy a „szláv front” megteremtése nyújthatja a legtökéletesebb védelmet a német imperializmus ellen. Ennek jegyében a lengyel diplomá-

---

László: *Hungary in the Cold War, 1945–1956*. Central European University Press, Budapest–New York, 2004. 36. – Utóbbi magyar nyelven: BORHI László: *A Szovjetunió és az Egyesült Államok között, 1945–1956*. Corvina Kiadó, Budapest, 2005. – *A ford.*

⁶ ROMSICS Ignác: *Historia Węgiei* [Magyarország története]. Media Rodzina, Poznań, 2018. 379–381.

⁷ *Manifest Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego 22 lipca 1944 r. (fragmenty)* [A Nemzeti Felszabadítás Lengyel Bizottságának 1944. július 22-i Kiáltványa (Részletek)] In: Justyna ZAJAC (ed.): *Polska w stosunkach międzynarodowych 1945–1989* [Lengyelország nemzetközi kapcsolatai 1945–1989]. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 2005. 15.

⁸ Uo. 15.

⁹ Uo.

cia elsődleges célja a Csehszlovákiával és a Szovjetunióval való szövetség létrehozása és megerősítése volt. Ezen túl fontosnak tartották a baráti viszony elmélyítését Nagy-Britanniával, az Egyesült Államokkal és Franciaországgal, és az együttműködést minden demokratikus állammal.¹⁰ A Nemzeti Egység Ideiglenes Kormányának felállítását követően a lengyel külpolitika legfőbb céljává a hivatalos nemzetközi elismerés kivívása vált (a londoni Lengyel Emigráns Kormány helyére lépve).¹¹

Magyarország számára a háború utáni legfőbb külpolitikai feladat a békeszerződés megkötése volt. Mivel 1938 és 1941 között az ország jelentős területgyarapodást ért el szomszédai rovására, mindenki előtt nyilvánvaló volt, hogy újra súlyos területi veszteségeket kell elkönyveljen. Míg Jugoszlávia irányában a magyarok nem fogalmaztak meg területi követeléseket, a magyar–csehszlovák viszony sokkal feszültebb és bonyolultabb volt, és az ellentétek nem merültek ki a határrevízió kérdésében. Prága ugyanis meg kívánt szabadulni a csehszlovák területeken élő németektől és magyaroktól. A magyar lakosság vonatkozásában e törekvéseket csak a Szovjetunió karolta fel. Ugyanakkor a potsdami konferencia nyomán – ahol az angolszász hatalmak vezetői elfogadták a németek kitelepítését Lengyelország, Csehszlovákia és Magyarország területéről – újabb érvet adott a csehszlovák vezetőknek: a magyarországi németek kitelepítése ugyanis teret nyitott a csehszlovákiai magyarok kitelepítésének. Prága már 1945 tavaszán tett bizonyos intézkedéseket a magyar és német kisebbség ellen, noha ekkor még nem bírt a nagyhatalmak semmiféle hivatalos jóváhagyásával. Továbbá úgy tűnt, hogy a Romániától 1940-ben Magyarországhoz csatolt Észak-Erdély kérdése is nyitva áll. A Szovjetunió és Románia közt 1944 szeptemberében kötött szov-

¹⁰ Uo. 15–16.

¹¹ A Szovjetunió 1944. augusztus 1-jén – a varsói felkelés kirobbanásának pillanatában – támogatásáról biztosította a Lengyel Nemzeti Felszabadítási Bizottságot, lengyel kormányként elismerve azt. Csehszlovákia – szovjet nyomásra – 1945. január 30-án ismerte el az Ideiglenes Kormányt, Jugoszlávia 1945. március 30-án. A Nemzeti Egység Ideiglenes Kormányát 1945. június 29-én Franciaország, július 5-én az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Kína is elismerte. Őket hamarosan további kormányok és az ENSZ is követte. Gerard LABUDA–Waldemar MICHOWICZ (eds.): I. m. 557–561.

jet–román fegyverszünet ugyanis azt mondta ki, hogy Erdély, vagy Erdély területének többsége, a román államhoz kerül. Ugyanakkor ez a megfogalmazás némi reményt nyújtott a magyar fél részére, hogy elérheti legalább az erdélyi területek egy részének megtartását. Ugyanakkor a magyarok hadba lépése a németek oldalán 1941-ben és az 1944. októberi sikertelen kilépési kísérlet nyomán a Szovjetunió Magyarországhoz ellenségesebben viszonyult Romániánál. Sőt, a magyar–szovjet fegyverszüneti megállapodásban már az szerepelt, hogy Erdély egész területe Romániához kerül vissza.¹² Ugyanakkor azt is hangsúlyoznunk kell, hogy a magyar politikusok nem egyféleképpen beszéltek ebben a kérdésben. A kommunisták alapvetően nem kívánták bolygatni a határrevízió kérdését, mert tisztában voltak vele, hogy a Szovjetunió nem támogatná az ilyen irányú magyar igényeket. Másrészt viszont azt is felismerték, hogy ez volna a magyar társadalom egyöntetű elvárása. Az etnikai alapon meghúzendó határvonalak melletti érvanyag összeállítását – Csehszlovákia és Románia vonatkozásában – ugyanakkor a Független Kisgazdapárt politikusaira hagyták. A Szovjetunió pedig – ahogy azt várni lehetett – minden ilyenfajta igény elől elzárkózott.¹³

A hagyományos „ezeréves lengyel–magyar barátság” ellenére a két ország közötti bilaterális kapcsolatok létesítése egyik állam szempontjából sem tartozott a külpolitikai prioritások közé. Ezenfelül tényleges lehetőség sem nyílt volna rá. A szovjet akarrattal összhangban Lengyelországnak először Csehszlovákiával kellett rendeznie a kapcsolatait, márpedig a két állam területi ügyekben vitában állt egymással.¹⁴ Moszkva számára – a hagyo-

¹² Csaba BÉKÉS: Hungarian Foreign Policy in the Bipolar War, 1945–1991. *Foreign Policy Review*, 2011/1. 68–72.

¹³ Bennett KOVRIG: *Communism in Hungary from Kun to Kádár*. Hoover Institution Press, Stanford, 1979. 199–202.

¹⁴ A konfliktus az Olzán túli területet (Zaolzie) érintette, amelyet Lengyelország 1938-ban megszállt. A területet a második világháború után visszacsatolták Csehszlovákiához, Lengyelország ugyanakkor szintén igényt tartott e határ menti körzetre, és a lengyel kisebbség jogainak biztosítását követelte. Ezzel párhuzamosan Csehszlovákia a Klodzko-völgyre formált igényt. A két szomszédos állam nem tudott megegyezésre jutni a szovjet törekvések ellenére sem. A konfliktus végül azután zárult le, hogy mindkét országban a kommunista párt vált a meghatározó erővé, és 1947. március 10-én barátsági, együttműködési és

mányos lengyel szimpátiák ellenére – a lengyel–magyar viszony kérdése nem számított fontos kérdésnek. Másrészről a békeszerződés aláírása előtt a Magyarországgal való együttműködés komoly akadályba ütközött volna. Ezenfelül Lengyelország tudatában volt a magyarok felé megnyilvánuló szovjet fenntartásoknak. Tadeusz Fragrant, az 1946-ban felállított lengyel követség sajtóattaséja így jellemezte a szovjet álláspontot feljegyzésében: „A magyar–lengyel barátság felmelegítésére a két ország közötti kapcsolatok szorosabbra fűzésének jegyében jelenleg nincsenek meg a gyakorlati feltételek. [...] A Szovjetunió úgy tekint a magyar–lengyel közeledésre, mint a szláv nemzetek egységfrontját érő fenyegetésre.”¹⁵ Ugyanakkor érdemes megemlíteni azt is, hogy Moszkva a németellenes front „szláv jellegét” pragmatikusan kezelte. 1945-ben, amikor ezt az elgondolást elkezdték átültetni a gyakorlatba, Magyarország és Románia a vesztes nemzetek közé tartozott, így tényleges szövetség ekkor csak szláv országok – Lengyelország, Csehszlovákia és Jugoszlávia – között jöhetett létre. A békeszerződések aláírását követően azonban a Szovjetunió azt képviselte, hogy a „szláv egységfrontot” ki kell terjeszteni Magyarország és Románia irányába. Végül a szláv szolidaritás eszméjét 1949 elején végleg elvetették, és helyére a proletár internacionalizmus jelszava lépett.¹⁶

A kedvezőtlen körülmények ellenére voltak olyan tényezők is, amelyek mindkét országot arra sarkallták, hogy rendszeres kapcsolatokat alakítsanak ki. 1939 őszén számos lengyel katona és

---

kölcsönös segítségnyújtási egyezményt írtak alá. Justyna ZAJAC–Ryszard ZIEBA: *Polska w stosunkach międzynarodowych 1945–1989* [Lengyelország nemzetközi kapcsolatai 1945–1989]. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, 2009. 99–102.; Wojciech MATERSKI–Waldemar MICHOWICZ (eds.): I. m. 148–167.

¹⁵ Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Warszawie [A Külügyminisztérium Varsói Levéltára – AMSZ], Departament Prasy i Informacji (DPI). 21/93/1267. Fangrat 1946. november 22-i jelentése 84.

¹⁶ Tadeusz MARCZAK: *Granica zachodnia w polskiej polityce zagranicznej w latach 1944–1950* [A nyugati határ kérdése a lengyel külpolitikában 1944 és 1950 között]. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, 1995. 204–206.; Wojciech MATERSKI: *Dyplomacja Polski „lubelskiej” lipiec 1944 – marzec 1947* [A „lublini” lengyel diplomácia 1944. július – 1947. március]. Rytm, Warszawa, 2007. 153–154.

civil lépte át a határt Magyarország felé.¹⁷ A világháború után magyar körökben azt remélték, hogy a háború alatt nyújtott magyar segítséget a lengyel kormány a békeszerződéseken támogatásával fogja viszonzni. (Erre később visszatérünk.) Másrésről a lengyel kormány arra törekedett, hogy a külföldön élő lengyelek mielőbb visszatérjenek a feldúlt és elnéptelenedett országba. Hivatalos diplomáciai képviselő hiján¹⁸ 1945 májusában Leszek Krzemień alezredest Magyarországra küldték azzal a feladattal, hogy szervezze meg a lengyelek repatriálását. E célból 1945 októberéig tartózkodott Magyarországon.¹⁹ Az első hónapokban – 1945. szeptember 15-ig – a Magyarországon Élő Lengyel Hazatérőknek Segítő Bizottság (Komitet Pomocy Repatriantom Polskim),²⁰ később a Lengyel Kormány Delegációja mellett működő Visszatérési Ügyek Referátusa (Referat do spraw Repatriacji przy Delegacie Rządu Polskiego na Węgry)²¹ intézte a lengyel földre visszatérők ügyeit. A Magyarországot ért hatalmas mértékű

¹⁷ A magyarországi lengyel menekültek létszámát illetően a történészek között nincs egyetértés. A becslések 50 000 és 140 000 közé teszik a számukat. Andrzej PRZEWOŹNIK: *Polacy w Królestwie Węgier 1939–1945 – Lengyel menekültek Magyarország területén 1939–1945*. Páros Print Bt., Budapest, 2006. 6. – A második világháború alatt Magyarországra menekült lengyelekről számos feldolgozás jelent meg. Lásd Zbigniew ANTONIEWICZ: *Uchodźcza prasa na Węgrzech (1939–1944)* [Menekült sajtó Magyarországon (1939–1944)]. *Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego*, 1975/14. 285–309.; Krystyna LUBCZYK (ed.): *Duchowni w życiu uchodźstwa polskiego na Węgrzech 1939–1945* [Lelkészek a lengyel menekültek életében Magyarországon 1939–1945]. Rytm, Warszawa, 2005; Heléna CSORBA–Tibor CSORBA: *Ziemia węgierska azylem Polaków 1939–1945* [Magyarország mint a lengyelek menedékhelye 1939–1945]. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1985; István LAGZI: *Uchodźcy polscy na Węgrzech w latach drugiej wojny światowej* [Lengyel menekültek Magyarországon a második világháború alatt]. Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa, 1980; István LAGZI: *Droga żołnierza polskiego przez węgierską granicę w latach 1939–1941* [A lengyel katonák útja a magyar határon át 1939 és 1941 között]. Wydawnictwo Poznańskie, Poznań, 1987.

¹⁸ A lengyel követséget 1941. január 1-jével zárták be. Piotr ŁOSSOWSKI (ed.): *Historia dyplomacji polskiej* [A lengyel diplomácia története]. IV. 1918–1939. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 1995. 43.

¹⁹ AMSZ, Biuro Konsularne [Konzuli Iroda – BK]. 16/44/768. Modzelewski levele Krzemień részére (1945. november 3.). 1.

²⁰ AMSZ, Departament Polityczny [Politikai Osztály – DP]. 6/120/1802. Spasiński levele Czarnecki részére (1945. november 29.). 3.

²¹ Uo. 4.

háborús pusztítás következtében ezen intézmények munkatársai rendkívül nehéz körülmények között végezték a munkájukat. Helyzetüket az sem könnyítette meg, hogy egy időben, egy félreértésből adódóan, mind a magyar kormány, mind a Szövetséges Ellenőrző Bizottság meg volt győződve arról, hogy a Referátust megszüntették, aminek a következtében az intézmény nem kapta meg a neki járó élelmiszeradagokat. Az ENSZ Segélyezési és Újjáépítési Hivatala (UNRRA) humanitárius segélyét hasonló okokból szintén felfüggesztették. A később a Lengyel Repatriálási Misszió névre átkeresztelt Referátus dolgozóit csak Vorosilov személyes közbelépése mentette meg.²²

Az utóbbi intézmény tevékenysége egy átmeneti megoldásnak számított annak érdekében, hogy a lengyelek hazatérésére már az állandó diplomáciai képviselőt megnyitása előtt legyen mód. Ugyanakkor ez az átmeneti időszak túl hosszúra nyúlt, így 1945. december 28-án döntés született a két kormány között a hivatalos kapcsolatok újrafelvételéről. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a szovjet érdekszférán belül Magyarország volt az utolsó állam, amellyel Lengyelország ilyen jellegű megállapodást kötött.²³ 1946 januárjában a lengyel fél javaslatot tett a budapesti lengyel követség megnyitására, amelyet a moszkvai lengyel nagykövet az ottani magyar kollégájának adott át.²⁴ A következő lépés az volt, hogy a magyar Külügyminisztérium a SZEB-hez fordult 1946 februárjában, hogy engedélyezze a lengyel külképviselet megnyi-

²² AMSZ, DP. 6/120/1802. Kazimirski levele Czarnecki részére (1946. január 1.). 12.

²³ A Szovjetunión, Csehszlovákián és Jugoszlávián kívül Lengyelország 1945-ben diplomáciai kapcsolatot létesített július 26-án Bulgáriával, augusztus 13-án Romániával és november 6-án Albániával. Edward Józef PALYGA: *Dyplomacja Polski Ludowej 1944–1984: kierunki–treści–mechanizmy* [A népi Lengyelország diplomáciája 1944–1984: irányok, tartalom, mechanizmusok]. Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa, 1986. 333–334.

²⁴ Wojciech MATERSKI–Waldemar MICHOWICZ (eds.): I. m. 176.

tását Budapesten.²⁵ Miután a SZEB tagjai ehhez hozzájárultak, megkezdődhettek az előkészületek.²⁶

A döntés a megfelelő időben született, mivel 1946 nyarán konfliktus bontakozott ki a magyar hatóságok és a Duna menti országban élő lengyelek között, amelynek kiindulópontja az volt, hogy magyarországi lengyeleket vádoltak meg illegális valutaüzérkedéssel és a nehéz gazdasági helyzet súlyosbításával.²⁷ Stefan Wengierow, romániai lengyel követségi ügyvivő, aki 1946 júniusában Varsó felé vezető útját Budapesten megszakította, azt állapította meg, hogy valóban létezett a lengyelek (avagy inkább zsidó származású lengyel állampolgárok) egy csoportja, akik ilyen bűncselekményeket követtek el. Ugyanakkor hozzátette, hogy mindennek a magyar gazdaságra gyakorolt hatását a magyar fél jelentősen felnagyította.²⁸ A magyar sajtó több cikkben is foglalkozott az esettel 1946 júniusában. Ám a beszámolók mindössze két lengyel csempészt említettek, akinek a lakásán külföldi valutát és értéktárgyakat foglaltak le.²⁹ Michał Kobiela, aki 1946 július elején érkezett Budapestre, hogy megteremtse a lengyel külképviselet megnyitásának feltételeit, megerősítette, hogy lengyel állampolgárokat tartóztattak le, otthonukban házkutatást tartottak, valamint a rendőrség erőszakot alkalmazott, amely testi sérüléssel járt. Ez ügyben interveniált a magyar

²⁵ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) XIX-J-1-k. Lengyelország, 2. d. 26. t. Magyar Külügyminisztérium levele Szviridov részére (1946. február 21.).

²⁶ MNL OL XIX-J-1-k. Lengyelország, 2. d. 26. t. MTI feljegyzése Szövetséges Ellenőrző Bizottságról (1946. március 1.); MNL OL XIX-J-1-k. Lengyelország, 2. d. 26. t. Raabe levele Szekfü részére (1946. június 4.).

²⁷ Az 1946-os magyarországi inflációt a világtörténelem legnagyobb pénzromlásai közt tartják számon. A legnagyobb forgalomban lévő fizetőeszköz névértéke 100 trillió pengő volt. A pengőt 1946 augusztusában a forint váltotta fel. Jerzy KOCHANOWSKI: I. m. 121.

²⁸ AMSZ, DP. 6/26/397. Wengierow feljegyzése Olszewski részére (1946. június 28.). 5–8.

²⁹ Izgalmas revolveres hajsza után elfogták Budapesten a lengyel csempészkirályt. 400 billió értékűeket találtak a csempészeknek. *Világosság*, 1946. június 6. 2.; Elfogták a lengyel csempészek bűntársait. Több száztrillió értékűeket találtak lakásukon. *Világosság*, 1946. június 9. 9.; Csempészeket fogott a gazdasági rendőrség. *Új Szó*, 1946. június 6. 2.; Elfogták a lengyel csempészek bűntársait. *Új Szó*, 1946. június 9. 2.

Külügyminisztériumban, amelynek nyomán a lengyel menekültekkel szembeni negatív diszkrimináció már a lengyel diplomaták megérkezése előtt megszűnt.³⁰

Annak ellenére, hogy a megfelelő követségi épület megtalálása komoly kihívásnak bizonyult, Piotr Szymański,³¹ az első lengyel követségi ügyvivő 1946. július 6-án Budapestre érkezett. Három nappal később a követség megkezdte működését.³² A varsói magyar követség csak jóval később, 1946. október 16-án nyílt meg. Az első lengyelországi magyar ügyvivő Förstner Pál volt.³³ A magyarországi lengyel diplomaták elsődleges feladata a Magyarországon élő lengyelek támogatása volt, valamint az, hogy szervezzék és ellenőrizzék a hazatérési folyamatot. Az új hatalom ugyanis attól tartott, hogy „reakciós gondolkodású” emberek akarnak visszatérni Lengyelországba. Elsősorban attól tartottak, hogy Władysław Anders tábornok³⁴ katonái („andersowcy”) az ausztriai brit megszállási zónán keresztül eljutnak Magyarországra, onnan pedig Lengyelországba.³⁵ Azzal

³⁰ AMSZ, DP. 6/26/392. Kobiela jelentése Olszewski részére (1946. július 3.). 1–2.

³¹ 1945-ben Piotr Szymański néhány hónapon keresztül a Külügyminisztériumban dolgozott. Ugyanebben az évben kezdte meg diplomáciai szolgálatát. 1945–1946-ban dániai ügyvivőként szolgált, amit 1946. június 30-án hagyott hátra, hogy július 1-jén elfoglalja magyarországi állomáshelyét. Aleksandra SYLBURSKA: *Działalność polskiej placówki dyplomatycznej na Węgrzech (1946–1956)* [A lengyel diplomáciai képviselő magyarországi tevékenysége (1946–1956)]. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 2020. 248.

³² AMSZ, DP. 6/26/392. Szymański jelentése a Külügyminisztérium Középeurópai Osztálya részére (1946. augusztus 5.). 3.

³³ Förstner Pál kezdetben hitt abban, hogy a háború utáni Magyarországon kiépülő új rendszer demokratikus lesz, majd a kommunista párt előretörését látva úgy döntött, hogy elhagyja a Külügyminisztériumot, és emigrált. Különösen a katolikus egyház elleni diszkriminatív bánásmód háborította fel. Tibor GERENCSÉR–Marcin GRAD–Miklós MITROVITS: *Flaga węgierska and Wisła. Z dziejów placówki dyplomatycznej Węgier w Warszawie* [Magyar zászló a Visztula felett. A varsói magyar diplomáciai képviselő története]. MOST, Warszawa, 2017. 93., 106–107.

³⁴ Władysław Anders tábornok (1892–1970) a második világháború idején az úgynevezett Anders-hadsereg (hivatalos nevén Lengyel 2. hadsereg) élén részt vett a szövetséges hatalmak oldalán a harcokban, 1944 májusa és 1945 áprilisa között az olasz fronton szolgáltak. – *A ford.*

³⁵ AMSZ, DP. 6/26/398. Wierna jelentése Szybek részére (1946. július 25.). 1–2.

is gyanúsították őket, hogy a magyarországi lengyelek körében – akiket a követség igyekezett rábírní a hazaköltözésre – „ellenséges propagandát” folytatnak.³⁶ A nehéz lengyelországi helyzetről szóló híresztelések valójában olyan lengyel munkásoktól származtak, akik sikertelenül próbáltak ott munkát találni.³⁷ A lengyel szemben a varsói magyar követség fő feladata az volt, hogy kezdeményezze a két ország közötti kulturális csere beindítását. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium már 1946 szeptemberében – vagyis még Förstner Pál érkezése előtt – összeállított egy listát a Külügyminisztérium számára, hogy milyen kérdésekben szeretne megbeszéléseket folytatni a lengyel féllel. A magyar diplomaták feladatához tartozott, hogy felügyeljék Csorba Tibor, a krakkói Magyar Intézet igazgatójának a tevékenységét.³⁸

Az 1946. nyári lengyelelles propaganda kiváltotta kisebb válság kezelése és a diplomáciai képviselők cseréje ugyanakkor felvillantotta annak az esélyét, hogy az „ezeréves barátság” súlyosabb zökkenők nélkül fejleszthető tovább. Azonban ezt a barátságot már a kapcsolatok helyreállítása után közvetlenül súlyos kihívások érték. Már 1946-ban kibontakozott egy újabb – a párizsi békekonferenciához kötődő – konfliktus.

A teheráni és a jaltai konferencián az Egyesült Királyság, az Egyesült Államok és a Szovjetunió megegyezett abban, hogy a háborút követően együttesen viselik a felelősséget a

³⁶ AMSZ, DP. 6/26/397. Wierna feljegyzése a Külügyminisztérium Sajtó- és Tájékoztatási Osztálya részére (1946. szeptember 7.). 13.

³⁷ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie (Nemzeti Emlékezet Intézetének Levéltára, Varsó – AIPN BU), Zarząd II Wydziału Sztabu Generalnego Wojska Polskiego (Z-II-W-SG-WP). 2602/262. Kivonat a magyarországi lengyel emigrációról készült jelentésből (1946. szeptember 14.). 32.

³⁸ Tibor GERENCSE–Marcin GRAD–Miklós MITROVITS: I. m. 93. – Noha engedélyezték működését, néhány évvel később mind a magyar, mind a lengyel kommunista vezetés úgy látta, hogy az intézmény túlságosan független módon működik. Csorbát egyúttal azzal vádolták, hogy a „kommunizmus ellenségeivel” tart kapcsolatot. MNL OL, Magyar Dolgozók Pártja (MDP). 276. f. 80. cs. 4. ó. e., Napirend a Külügyi Bizottság 1948. szeptember 30-i ülésén. 3.; AMSZ, Wydział Naddunajski (WN). 7/68/564. Romaniecki feljegyzése (1949. március 12.). 2.; AMSZ, WN, 7/69/575. Czermakowa feljegyzése Jackowski részére (1949. március 5.). 26.; AMSZ, WN, 7/69/575. Barbag feljegyzése Jackowski és Sobierajski részére (1949. március 5.). 29.; AMSZ, WN, 7/69/575. Sobierajski feljegyzése Jackowski részére (1949. március 26.). 30.

Németországgal és szövetségeseivel kapcsolatos kérdések rendezéséért. Azt is elhatározták, hogy elsőként utóbbiakkal írják alá a békeszerződést, Németországgal csak ezt követően. A békeszerződések előkészítő munkálatai 1945 szeptemberében Londonban indultak meg a Külügyminiszterek Tanácsának megalakításával, amelyben a három nagyhatalom diplomáciai vezetője mellett helyet kapott Franciaország (az olasz békeszerződést illetően) és Kína (a távol-keleti ügyekben). 1945. december 27-én Moszkvában jelentették be, hogy megállapodás született arról, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete minden olyan tagállama részt vehet a békekonferencia tárgyalásain, amely aktívan kivette a részét a Németország és szövetségesei elleni harcból. Ez tehát azt jelentette, hogy Lengyelország is meghívót kapott Párizsba.³⁹

A párizsi konferencia 1946. július 29-én nyílt meg. A békekonferencia konzultatív fórumnak számított, hiszen a békeszerződések szövegét a Külügyminiszterek Tanácsa dolgozta ki.⁴⁰ Lengyelországot Wincenty Rzymowski külügyminiszter, Zygmunt Modzelewski külügyminiszter-helyettes, Czesław Bobrowski, a Központi Tervhivatal elnöke és Józef Winiewicz, a londoni lengyel nagykövetség tanácsadója képviselte.⁴¹ Eleinte a magyar vezetés bizakodással tekintett a lengyel küldöttek párizsi jelenlétére. A magyarok helyzete – mindenekelőtt a Szovjetunió kifejezetten ellenséges hozzáállása miatt – rendkívül nehéz volt. Azt remélték, hogy a lengyelek diplomáciai támogatást nyújtanak majd nekik a konferencián, sőt kiállnak a magyar érdekek mellett.

³⁹ Ryszard ZIEBA: *Stanowisko Polski w sprawie paryskich traktatów pokojowych 1947 r.* [Lengyelország és a párizsi békeszerződések, 1947]. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1981. 36–39.; Józef KUKULKA: *Historia współczesnych stosunków międzynarodowych 1945–2000* [Modern kori nemzetközi kapcsolatok története 1945–2000]. Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa, 2005. 36.

⁴⁰ A magyar békeszerződésről részletesebben lásd BALOGH Sándor: *Magyarország külpolitikája 1945–1950*. Kossuth Kiadó, Budapest, 1988; FÜLÖP Mihály: *A befejezetlen béke: A külügyminiszterek tanácsa és a magyar békeszerződés (1947)*. Héttorony Könyvkiadó, Budapest, 1994; KERTÉSZ István: *Magyar békeüldözők 1945–1947. Oroszország és a Nyugat között*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1995; ROMSICS Ignác: *Az 1947-es párizsi békeszerződés*. Osiris Kiadó, Budapest, 2006.

⁴¹ Ryszard ZIEBA: *Stanowisko Polski*. I. m. 56.

E reményt pedig az a meggyőződés táplálta, hogy Magyarország ezt kiérdemelte, miután segítséget nyújtott a második világháború alatt a lengyel menekülteknek. Piotr Szymański erről feljegyzést is készített Varsó számára. 1946 júliusában találkozott Nagy Ferenc miniszterelnökkel, aki nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a magyarok számítanak a lengyelek támogatására. Nagy hosszasan győzködte a lengyel diplomatát arról, hogy bár Horthy Miklós elhibázott politikát folytatott, nem szabad hagyni, hogy a magyar társadalom szenvedje el az előző rendszer bűneinek következményeit.⁴²

Mindezek fényében Wincenty Rzymowski-nak a békekonferencia 1946. augusztus 2-ai plenáris ülésén elmondott beszéde csalódást keltő volt magyar szempontból. A lengyel külügyminiszter amellet tört lándzsát, hogy a lengyel delegátusoknak joga van részt venni az olasz és a magyar békeszerződést előkészítő bizottságok munkájában. Rzymowski hangsúlyozta, hogy „azokban az időkben, amikor a lengyel csapatok a szabadságért harcoltak, a magyar hadsereg részt vett Németország oldalán országa megszállásában és a lengyel tulajdon elpusztításában”.⁴³ Magyar részről – mivel a magyarok nem harcoltak 1944-ben a varsói felkelők⁴⁴ ellen, sőt esetenként segítséget is nyújtottak nekik – ezt a megállapítását méltánytalannak érezték.⁴⁵ A len-

⁴² AMSZ, DP. 6/26/391. Szymański jelentése Olszewski részére (1946. augusztus 6.), 5–6.

⁴³ Ścisła współpraca mocarstw gwarancją pokoju. Mowa min. Rzymowskiego na Konferencji Pokojowej [A nagyhatalmak szoros együttműködése a béke garanciája. Rzymowski miniszter beszéde a békekonferencián]. *Rzeczpospolita*, 1946. augusztus 4. 1.

⁴⁴ A varsói felkelés 1944. augusztus 1-jén robbant ki a Honi Hadsereg vezetésével a német megszállók ellen. Mivel a felkelés időzítése azt a célt is szolgálta, hogy még a Vörös Hadsereg előtt felszabadítsák a lengyel fővárost, a Varsó alá érkező szovjet csapatok nem siettek a felkelők segítségére, így a németek október elejére felőrölték a lengyel ellenállást, majd szinte földig rombolták a várost. – *A ford.*

⁴⁵ A felkelés idején Varsó mellett állomásozó magyar katonák számos módon segítettek a város felkelőit, lásd Maria ZIMA: *Węrzy wobec Powstania Warszawskiego* [Magyarok és a varsói felkelés]. Oficyna Wydawnicza Ajaks, Pruszków, 2015. – A könyv magyarul is olvasható: Maria ZIMA: *Magyar katonák és a varsói felkelés*. HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest, 2018. – *A ford.*

gyel küldöttek részvétele a magyar békeszerződés gazdasági részeit kidolgozó bizottságban ráadásul nem állt összhangban a kidolgozott elvekkel. Az előzetesen lefektetett szabályok szerint ugyanis csak azok az államok voltak jogosultak részt venni a bizottság munkájában, amelyek hivatalosan is hadban álltak az érintett állammal, ami magyar–lengyel vonatkozásban nem állt fenn. Ugyanakkor Rzymowski makacs és elszánt módon igyekezett meggyőzni álláspontjáról a konferencia résztvevőit. Azzal érvelt, hogy Lengyelország nemcsak Németországgal, hanem Magyarországgal is harcolt a világháborúban. Végül az a döntés született, hogy a lengyel küldöttek szavazati jog nélkül részt vehetnek a bizottság munkájában. A lengyel fél fel akarta vetni a lengyel katonák internálása⁴⁶ után Magyarországon maradt lengyel fegyverek és katonai felszerelések ügyét.⁴⁷ A magyarokat súlyos csalódásként érte a lengyel delegáció ellenséges fellépése, hiszen arra számítottak, hogy a lengyel fél a magyar érdekek képviselőjében szólal majd fel, így viszont rendkívül kemény befeltételekre kellett számítaniuk.⁴⁸

A lengyel diplomaták úgy látták, hogy a lengyel delegáció párizsi fellépése általános megütközést keltett a magyar közvéleményben. Maga Piotr Szymański sem értett egyet a lengyel küldöttek álláspontjával. A lengyel Külügyminisztérium felé jelezte, hogy a lengyel–magyar barátság rendkívül fontos érték a magyarok számára, és ez volt az alapja a háború alatt a lengyel menekülteknek nyújtott jelentős segítségnek is. Azt javasolta, hogy Párizsban a jövőben kerüljék a magyar „bűnök” témáját, és a „jóvátétel” kifejezést se használják, mert az rendkívül rossz benyomást kelt Magyarországon. A lengyel tulajdon visszaszól-

⁴⁶ A magyar területre lépő lengyel menekült katonákat és civileket a hágai egyezményeknek megfelelően hivatalosan internálták. Valójában azonban nem internálták őket, hanem annál jóval szabadabb körülmények között éltek. A katonákat 1941 nyaráig evakuálták Nyugatra, hogy ott folytathassák a harcot a megszálló németekkel szemben. – *A lektor.*

⁴⁷ Ryszard ZIEBA: *Stanowisko Polski*. I. m. 67–72.

⁴⁸ Wojciech MATERSKI–Waldemar MICHOWICZ (eds.): I. m. 274.; Tadeusz KOPYS: *Stosunki polsko-węgierskie w latach 1945–1970* [Lengyel–magyar kapcsolatok 1945–1970]. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 2015. 38–41.; Wojciech MATERSKI: I. m. 349–350.

gáltatásának ügyében véleménye szerint a „számlák kölcsönös rendezésére” kellene szorítkozni, amely egy semleges kifejezés. Azt tanácsolta, valamilyen formában mégiscsak vessék fel a magyarok felelősségét. Elképzelése szerint felróható volna a magyaroknak, hogy nem kielégítően tájékoztatták Varsót a lengyel menekülteknek nyújtott segítségről.⁴⁹ A lengyel közvélemény valóban igen keveset tudott erről, mivel a lengyel sajtó sem foglalkozott érdemben a kérdéssel.⁵⁰

A lengyel küldöttség vagy nem értesült Szymański javaslatáról, vagy figyelmen kívül hagyta azokat. 1946. augusztus 26-án Tadeusz Lychowski, a magyar gazdasági kötelezettségek kérdésében illetékes Balkán Gazdasági Bizottság munkájában részt vevő küldött 8,6 millió zlotys jóvátételre tett javaslatot a magyar hadsereg által okozott lengyelországi károk fejében. A Külügyminiszterek Tanácsa elvetette azt, mivel nem kívánta súlyosbítani Magyarország egyébként is nehéz helyzetét.⁵¹ A budapesti lengyel képviselőre hárult annak a terhe, hogy megmagyarázza, miért lépnek fel Magyarország ellen Párizsban a lengyel küldöttek. Piotr Szymański a *Magyar Nemzet*nek adott interjúban igyekezett kiállni amellett, hogy a pillanatnyi konfliktusok nem írhatják felül a hagyományos lengyel–magyar barátságot. Véleménye szerint egy félreértésről van szó, amelyet mihamarabb tisztázni kell. Azt állította, hogy a végül 20 millió dollárban megállapított összeg nem számít háborús jóvátételnek, hanem a későbbi elszámolások alapját képezi. Arra bátorította a magyarokat, hogy készítsenek kimutatást a lengyel menekültek támogatásának költségeiről, és juttassák el azt Varsónak. Hangsúlyozta, hogy a magyarok nem tájékoztatták a lengyeleket a második világháború alatti magatartásukról, és ez lehet az oka annak, hogy a Visztula partján mindeddig nem mutatták ki hálájukat a magyarok felé.⁵² Néhány nappal később Szymański

⁴⁹ AMSZ, DP. 6/26/414. Szymański jelentése Olszewski részére (1946. augusztus 9.). 2–5.

⁵⁰ Tadeusz KOPYŚ: I. m. 42–43.

⁵¹ Ryszard ZIEBA: *Stanowisko Polski*. I. m. 137–139.

⁵² Lengyelország barát és nem ellenség! *Magyar Nemzet*, 1946. augusztus 28. 3.

hasonlóan érvelt Bolgár Erik külügyminiszter-helyettessel folytatott megbeszélésén.⁵³

Természetesen a lengyel diplomata szavai nem változtatták meg a helyzetet. A Fővárosi Közgyűlés ülésén egy szociáldemokrata képviselő, Millok Sándor azt állította, hogy a mauthauseni koncentrációs táborban a lengyel örök kifejezetten kegyetlenül bántak a magyarokkal. Kijelentései a sajtóban is megjelentek.⁵⁴ A kisgazdapárti szatirikus hetilap, a *Szabad Száj* pedig egy olyan karikatúrát közölt, amely a párizsi Luxembourg-kertben három banditát – Lengyelországot, Csehszlovákiát és Romániát – ábrázolt, amint egy magyar parasztot ütlegeltek. Ez szintén a lengyel küldöttség párizsi fellépésére reagált.⁵⁵ Nagy Ferenc miniszterelnök a Független Kisgazdapárt nagygyűlésén szintén megemlítette Lengyelországot – Csehszlovákia és Románia mellett – mint olyan országot, amely nyereszkeskedni akar Magyarország tragédiáján.⁵⁶

Végül a lengyel tulajdon visszaszolgáltatásának kérdését kétoldalú tárgyalásokon kellett rendezni. Ezek a tárgyalások 1949-ig elhúzódtak, amikor is a felek kölcsönösen elálltak az anyagi igényeiktől a jó viszony megőrzése érdekében.⁵⁷ A lengyel delegáció párizsi békekonferencián tanúsított magatartása jelentős tekintélyvesztést okozott Magyarországon. A magyarok szemében a lengyelek hálátlannak bizonyultak, amivel akár a pártatlan megfigyelő is egyetérthetett. Emlékeztetni kell azonban arra, hogy a németekkel kötendő béke előkészítése is hamarosan napirendre került. A lengyeleknek pedig támogatókra volt szüksége az úgynevezett Visszaszerzett Területek (Ziemie Odzyskane)

⁵³ AMSZ, DP. 2/26/391. Szymański jelentése Olszewski részére (1946. szeptember 12.). 14.

⁵⁴ A Szociáldemokrata Párt mindenkor a nemzeti kisebbség védelméért harcolt – állapította meg Millok Sándor. *Világosság*, 1946. augusztus 23. 3.

⁵⁵ *Szabad Száj*, 1946. augusztus 31. 4.

⁵⁶ AMSZ, DP. 6/26/394. Nagy Ferenc beszédének kivonata (1946. szeptember 7.). 45.

⁵⁷ Tadeusz KOPYŚ: I. m. 53–59. A Magyarországgal kötött békeszerződés értelmében az erőszakkal szerzett tulajdont vissza kellett szolgáltatni, amely passzus lengyel vonatkozásban nem volt alkalmazandó. *Treaty of Peace with Hungary dated at Paris, February 10, 1947*. Government Print Office, Washington, 1947. 56.

ügyében. Ennek fényében különösen furcsa, miért idegenítették el maguktól a magyarokat. Lehetséges, hogy Moszkva utasításai álltak ennek hátterében.⁵⁸ Ez a feltételezés magyar részről is felmerült. Elsősorban a Független Kisgazdapárt politikusai vélték úgy, hogy Moszkva érdekében állt a két ország közötti viszony megrontása.⁵⁹ A magyarok azonban nem nyalogathatták hosszasan a sebeiket. Már 1946 végére megváltozott a hangulat a Duna mentén, aminek kiváltó oka Csehszlovákia magyar kisebbséggel szembeni politikája volt. Prága megkezdte a kisebbségi magyarok üldözését, és előkészületeket tett a kitelepítésükre.⁶⁰ Természetesen ez nem jelentette azt, hogy a magyarok megfeledkeztek volna a lengyel delegáció párizsi szerepléséről – amivel hamarosan a lengyel fél is szembesült.

A jaltai konferencián Sztálin vetette fel azt az elgondolást, hogy Lengyelország nyugati határait az Odera és a Neisse (Nysa Łużycka) folyók képezzék. Akkor és ott nem hoztak végleges döntést a kérdésben, hanem abban maradtak, hogy a Németországgal kötendő békeszerződésben kell rendezni a határokat. A potsdami konferencia helybenhagyta ezt. Mindez ugyanakkor nem változtatott azon a tényen, hogy a Vörös Hadsereg szabadította fel ezeket a keleti német területeket, ahol a közigazgatás irányítását lengyelek vették át. Mindezt az is elősegítette, hogy a szovjet katonák kegyetlenkedéseitől tartva a németek elmenekültek onnan. Ezenfelül az is a lengyelek pozícióit erősítette a Visszaszerzett Területeken, hogy a szövetséges hatalmak hozzájárultak ahhoz, hogy a német lakosságot kitelepítsék Csehszlovákia, Magyarország, illetve Lengyelország területéről.⁶¹ Nagy-Britannia és az Egyesült Államok hamar ráeszmélt arra,

⁵⁸ Wojciech MATERSKI: I. m. 342–343.

⁵⁹ AMSZ, DPI. 21/93/1267. Fangrat jelentése személyes kapcsolatairól (1946. november 22.) 84.

⁶⁰ Andrzej KASTORY: *Rewanż za Monachium. Z dziejów czechosłowackiej polityki wobec sąsiadów w latach 1945–1947* [München visszavágója. Csehszlovákia politikája szomszédai irányában 1945 és 1947 között]. Polska Akademia Umiejętności, Kraków, 1996; Renata ZAWISTOWSKA: *Kwestia węgierskiej mniejszości narodowej w Słowacji w latach 1945–1948* [A magyar nemzeti kisebbség kérdése Szlovákiában 1945 és 1948 között]. Neriton, Warszawa, 2009.

⁶¹ Tadeusz MARCZAK: I. m. 70–118.

hogy ez az elvileg ideiglenes helyzet hamar állandósulhat, ám nem kívánták ezt a szovjet, illetve lengyel magatartást jóváhagyni. Látván ugyanakkor az angolszász hatalmak vonakodását, a lengyel hatóságok úgy döntöttek, hogy propaganda-hadjáratba kezdenek, hogy meggyőzzék a nemzetközi közvéleményt arról, hogy a Visszaszerzett Területekre Lengyelország jogosan formál igényt. A feladat végrehajtásáért elsősorban a diplomáciai képviseltek voltak felelősek.⁶²

A lengyel diplomaták úgy ítélték meg, hogy egy effajta propagandakampány Magyarországon problematikus lehet. Először is a magyar lakosság nem tekintett ellenségként a németekre, szemben a Szovjetunióval, amelyet őszintén gyűlöltek.⁶³ Másodszor – mint láttuk – mélységesen csalódtak a lengyel delegáció párizsi békekonferencián tanúsított magatartásában.⁶⁴ Harmadszor, a lengyel igények ellentétesek voltak a magyar érdekekkel. Ahogy már említettük, Budapestet aggasztotta a csehszlovákiai magyar kisebbséggel szembeni diszkrimináció, és a nemzettársaik kitelepítésének szándéka. Ennél fogva nyíltan nem támogathatták a német lakosság – nyugati – lengyel területekről való kitelepítésének tervét, hogy a helyükre lengyelek költözhessenek. A lengyelek ez irányú támogatása ugyanis a Csehszlovákiával szembeni magyar pozíciókat rontotta volna.⁶⁵ Ráadásul James Byrnes

⁶² Wanda JARZĄBEK: Polska wobec problemu podpisania traktatu pokojowego z Niemcami po II wojnie światowej. *Prace przygotowawcze w latach 1945–1962* [Lengyelország és a német békeszerződés kérdése a második világháborút követően. Tervezetek 1945 és 1962 között]. In: Mieczysław NUREK (ed.): *Zakończenie II wojny światowej. Polityka i dyplomacja międzynarodowa 1945–2005* [A második világháború befejezése. Nemzetközi politika és diplomácia 1945 és 2005 között]. Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, 2006. 150–151.

⁶³ AMSZ, DP. 6/27/415. Szymański jelentése Wierna részére (1945. szeptember 7.). 3.; AMSZ, DP. 6/27/415. Feljegyzés Sándor és Hollósy megbeszéléséről. (1946. december 3.). 17.; AMSZ, DP. 6/27/416. Szymański jelentése Wierna részére (1947. május 6.). 65.; AMSZ, DP. 6/26/394. Szymański feljegyzése Olszewski részére (1946. szeptember 10.). 27–28.; AMSZ, DP. 6/226/394. Szymański feljegyzése Olszewski részére (1946. október 3.). 42.

⁶⁴ AMSZ, DP. 6/27/415. Szymański jelentése Wierna részére (1947. szeptember 7.). 3.

⁶⁵ AMSZ, DP. 6/27/415. Feljegyzés Zieliński Székellyel folytatott megbeszéléséről (1947. február 5.). 196.; AMSZ, DP. 6/27/416. Szymański feljegyzése Wierna részére (1947. április 12.). 27.

amerikai külügyminiszter 1946. szeptember 6-i stuttgarti beszéde után, miután az amerikai politikus meghirdette Németország európai integrációjának politikáját, Magyarország nem kívánt németellenes pozíciót képviselni. Tadeusz Fangrat Bognár József tájékoztatási miniszterrel folytatott megbeszéléséről készült feljegyzése szerint a magyar politikus kijelentette, hogy a magyarok nem akarnak beavatkozni „államok közötti játszmákba”, és a nyugati lengyel határok kérdése „érzékeny ügy”.⁶⁶ Olyannyira az volt, hogy a Magyar Mickiewicz Társaság által kiadott folyóirat, a *Magyar–Lengyel Kurír* szerkesztőjét, Ungváry Jenőt őrizetbe vették és kihallgatták, amikor Gyöngyösi János külügyminisztertől interjút kért a Visszaszerzett Területek tárgyában. A nyomozók azt akarták megtudni, hogy kinek a megbízásából akarta feltenni ezeket a kellemetlen kérdéseket.⁶⁷

A lengyel követség munkatársai számos alkalommal találkoztak a magyar sajtó képviselőivel, amely alkalmakkal igyekeztek rábírní őket arra, hogy közöljenek cikkeket a Visszaszerzett Területekről, és ismertessék meg a magyar közvéleménnyel az ott elért lengyel sikereket. Ezenfelül szerették volna elérni, hogy a magyar lapok kifejezzék szolidaritásukat, és támogatásukról biztosítsák e területek Lengyelországhoz csatolását. Bár a magyar szerkesztők és újságírók többször is ígéretet tettek arra, hogy ilyen jellegű anyagokat fognak közölni, ez elől később rendre kitértek.⁶⁸ Tadeusz Fangrat nyíltan rá is kérdezett a Külügyminisztérium Sajtóosztályának munkatársára, Mészáros Istvánra, hogy mi indokolja a magyar sajtó magatartását. Mészáros erre kifejtette, hogy a magyaroknak negatív vé-

⁶⁶ AMSZ, DP. 6/27/415. Feljegyzés Fangrat Bognárral folytatott megbeszéléséről (1947. január 8.). 156.

⁶⁷ AMSZ, DP. 6/27/407. Feljegyzés Warkallo Ungváryval folytatott megbeszéléséről (1947. február 2.). 118.

⁶⁸ AMSZ, DP. 6/27/415. Feljegyzés Fangrat Révaival folytatott megbeszéléséről (1946. november 29.). 13–14.; AMSZ, DP. 6/27/415. Feljegyzés Fangrat Bethlennel folytatott megbeszéléséről (1946. december 4.). 15.; AMSZ, DP. 6/27/415. Feljegyzés Fangrat Nádassal folytatott megbeszéléséről (1946. december 3.). 16.; AMSZ, DP. 6/27/415. Feljegyzés Fangrat Szókével folytatott megbeszéléséről (1946. december 7.). 53.; AMSZ, DP. 6/27/415. Feljegyzés Fangrat Révaival folytatott megbeszéléséről (1947. január 10.). 149.; AMSZ, DP. 6/27/415. Feljegyzés Fangrat Bognárral folytatott megbeszéléséről (1947. január 8.). 156.

leményük van Lengyelország Magyarországgal szembeni politikájáról. Fenyegetésként tekintettek Lengyelország részvételére a „szláv frontban”, ráadásul mindez el is távolította egymástól a két országot. Másrészről – mutatott rá a már tárgyalt összefüggésre – a magyarok azt remélték, hogy a lengyel menekülteknek nyújtott segítségnek köszönhetően Magyarország számíthat a lengyelek nemzetközi támogatására. Ám az elmaradt.⁶⁹

Az a néhány cikk, amely mégis napvilágot látott a nyugati lengyel határokkal kapcsolatban, csak tájékoztató jellegű volt. A magyar békeszerződés aláírása 1947. február 10-én nem változtatott ezen a helyzeten. A magyarok mind kevesebb érdeklődést mutattak a német kérdés iránt. A Külügyminiszterek Tanácsának moszkvai értekezletén 1947 március–áprilisában a nagyhatalmaknak nem sikerült közös álláspontot kialakítaniuk Németországgal kapcsolatban. Az Egyesült Királyság és az USA – és ezúttal Franciaország is – kitartott amellett, hogy a nyugati lengyel határ csak ideiglenesnek tekinthető.⁷⁰ Magyarország a nagyhatalmak álláspontjától tette függővé saját pozícióját. Ebben bizonyos változást csak Ernest Bevin brit külügyminiszter és Józef Cyrankiewicz lengyel miniszterelnök 1947. április 27-i találkozója hozott, miután a brit diplomácia vezetője biztosította Cyrankiewiczet arról, hogy London nem kívánja elvenni Lengyelországtól a Visszaszerzett Területeket.⁷¹ Ezt követően a magyar szerkesztőségek is nagyobb készséget mutattak arra, hogy beszámoljanak a nyugati lengyel területek fejlődéséről.⁷²

⁶⁹ AMSZ, DP. 6/26/404. Feljegyzés Fangrat Mészárossal folytatott megbeszéléséről (1947. január 3.). 1.

⁷⁰ Katarzyna KAČKA: Udział polskiej dyplomacji w międzynarodowej debacie nad problemem niemieckim po zakończeniu drugiej wojny światowej [A lengyel diplomácia részvétele a német kérdéssel kapcsolatos nemzetközi vitákban a második világháború után]. *Historia i Polityka*, 2011/5. 128–131.

⁷¹ Tadeusz MARCZAK: I. m. 372–376.; Krystyna KERSTEN: *Narodziny systemu władzy. Polska 1943–1948* [A hatalmi rendszer születése. Lengyelország 1943–1948]. SAWW, Warszawa, 1984. 304–305.

⁷² AMSZ, DP. 6/27/416. Szymański jelentése Wierna részére (1947. május 31.). 95.; Archiwum Akt Nowych w Warszawie [Új Iratok Levéltára, Varsó – AAN], Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej Wydział Zagraniczny [A Lengyel Egyesült Munkáspárt Központi Bizottsága Külügyi Osztálya – KC PZPR WZ]. 295/XX-91. Vol. 2. Magyar sajtószemle (1947. május 20–31.). 466.;

Olyan állásfoglalások azonban, amelyek egyértelműen támogatták a lengyel fél álláspontját, csak azután kezdtek megjelenni, hogy a kommunisták megerősítették kormányon belüli pozícióikat.⁷³ 1947–1948 fordulóján még a mozikban vetített filmhíradó is beszámolt a Visszaszerzett Területek életéről.⁷⁴ Mindez minden bizonnyal összefüggésbe hozható a Külügyminiszterek Tanácsának 1947. végi sikertelen londoni ülésével, ahol a nagyhatalmak nem tudtak megállapodni, és a kérdés rendezését határozatlan időre elnapolták. A külső megfigyelők számára is egyértelműnek tűnt, hogy a német békeszerződésről szóló konferenciára a közeljövőben nem kerül sor. Ettől kezdve minden politikai tábor a saját Németországgal szembeni politikáját képviselte. Így a magyar külpolitikának sem kellett immár a nagyhatalmak együttes álláspontjához igazodnia, és támogathatták Lengyelország Visszaszerzett Területekre vonatkozó területi igényét.⁷⁵

A lengyelországi és magyarországi kommunista előretöréssel ugyanakkor immár nem maradt tere a két ország közti kapcsolatokban a nézetkülönbségeknek. A kommunista hatalom konszolidációja az egész blokkban a Szovjetunió vezetése alatt valósult meg. Az egyes országok sajátos érdekei immár nem számítottak. 1948-ra mind a Visztula, mind a Duna mentén szilárd kommunista dominancia alakult ki. 1948 júniusában a munkáspártok egyesülésével Budapesten létrejött a Magyar Dolgozók Pártja. 1948. december 15-én a Lengyel Munkáspárt és a Lengyel Szocialista Párt uniójával létrejött a Lengyel Egyesült

AAN, KC PZPR WZ. 295/XX-89. Fangrat feljegyzése a KB Külügyi Osztálya részére (1947. május 20.). 51.; AAN, KC PZPR WZ. 295/XX-91. Vol. 1. Feljegyzés Fangrat és Révai találkozásáról (1947. május 10.). 73.

⁷³ AMSZ, DP. 6/27/416. Fangrat feljegyzése Wierna részére (1947. augusztus 11.). 125.

⁷⁴ AMSZ, DP. 6/27/416. Fiderkiewicz feljegyzése Wierna részére (1947. szeptember 15.). 154.; AMSZ, DP. 6/27/416. Fiderkiewicz feljegyzése Wierna részére (1947. október 3.). 168.; AAN, KC PZPR WZ. 295/XX-91. Vol. 2. Sajtójelentés (1947. augusztus 1–31.). 99.; AMSZ, DP. 6/29/432. Fiderkiewicz feljegyzése Wierna részére (1948. február 2.). 5.; AMSZ, DP. 6/29/432. Fiderkiewicz feljegyzése Wierna részére (1948. március 4.). 10–11; AMSZ, DP. 6/29/432. Fiderkiewicz feljegyzése Wierna részére (1948. május 6.). 40.

⁷⁵ Gerard LABUDA–Waldemar MICHOWICZ (eds.): I. m. 587.

Munkáspárt (LEMP). Ebben az évben három olyan nemzetközi dokumentumot is aláírtak, amelyek azt mutatták, hogy a magyar és a lengyel fél kész elmélyíteni együttműködését. Hozzá kell azonban tenni, hogy ezek tartalma alapvetően Moszkva elvárásait tükrözte.

Azt is érdemes megjegyezni, hogy az egyezményekről való tárgyalásokat Magyarország kezdeményezte, ami azt is mutatja, hogy – bonyolult geopolitikai helyzetéből kifolyólag – Magyarország szükségét érezte annak, hogy kitörjön nemzetközi elszigeteltségéből. 1948 január 31-én, a Lengyel Hét ünnepeidején lengyel–magyar kulturális egyezményt írtak alá.⁷⁶ Nem sokkal ezt követően Magyarország felvetette egy gazdasági egyezmény gondolatát.⁷⁷ A magyar gazdaság szükségletei mindennek előtt a lengyel szénimport biztosítását követelték meg.⁷⁸ 1948. május 10-én Eugeniusz Szyr ipari és kereskedelmi miniszterhelyettes vezetésével lengyel delegáció érkezett Budapestre. A lengyel–magyar gazdasági egyezményt május 13-án írták alá.⁷⁹

A három dokumentum közül a legfontosabb az 1948. június 18-án megkötött barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződés volt. Ilyen jellegű kétoldali megállapodások – a Szovjetunió ösztönzésre – a szovjet blokk minden állama között kötöttek. Lengyel–magyar relációban Molnár Erik magyar külügyminiszter 1948 áprilisában tett javaslatot a szerződés megkötésére Alfred Fiderkiewicz lengyel követnek.⁸⁰ Révai

⁷⁶ A lengyel–magyar kulturális kapcsolatokról és a kulturális egyezményről részletesebben lásd Tadeusz KOPYŚ: I. m. 87–117. – Lengyelország érdekességét az a tény is világosan mutatja, hogy Magyarországgal szemben az egyezményt csak jelentős késedelemmel ratifikálták. AMSZ, DP. 6/28/427. Fiderkiewicz jelentése Olszewski részére (1948. március 8.). 23.; AMSZ, DP. 6/29/435. Fiderkiewicz jelentése Wierblowski és Grosz részére (1948. március 4.). 20.; AMSZ, DP. 6/28/427. Fangrat jelentése Olszewski részére (1948. május 3.). 78–79.

⁷⁷ AMSZ, Beérkező jelentések. Fiderkiewicz jelentése Żebrowski részére (1948. február 19.). 16.

⁷⁸ AMSZ, DPI. 21/92/1266. Sajtójelentés, 1946. július 20–31.

⁷⁹ *Informator o stosunkach polsko-węgierskich 1944–1989* [A Külügyminisztérium tájékoztatója a lengyel–magyar kapcsolatokról 1944–1989]. Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa, 1990. 10.

⁸⁰ Alfred Fiderkiewicz 1947. július 24. és 1949. június 30. között állt a budapesti lengyel követség élén. Aleksandra SYLBURSKA: I. m. 249.

József népművelési miniszter szintén megerősítette a magyar szándékot, hogy a szerződést a lehető leghamarabb megkössék.⁸¹ Erre végül a Dinnyés Lajos magyar miniszterelnök vezetésével Varsóba látogató magyar küldöttség június 17. és 19. közötti útja alkalmával kerülhetett sor.⁸² A szerződés tartalma nem sokban különbözött a más kommunista vezetésű államok között aláírt dokumentumokétól. Kifejezte a felek szándékát a politikai, kulturális és gazdasági kapcsolatok fejlesztésére. Mindkét fél vállalta, hogy konzultációkat folytat egymással a nemzetközi biztonság kérdésében. Mindazonáltal a szerződés legfontosabb rendelkezése azt mondta ki, hogy az aláírók kötelezik magukat arra, hogy közösen harcoljanak egy esetleges jövőbeli Németország vagy szövetségesei általi támadás esetén.⁸³ A barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződések rendszere azt a célt szolgálta, hogy szovjet vezetéssel egy egységes politikai és katonai tömb jöjjön létre Kelet-Európában.⁸⁴ Hozzá kell tenni, hogy a konkrét szerződés aláírása mind Magyarország, mind Lengyelország számára kínált előnyöket. Magyarország számára mindenekelőtt az ország nemzetközi elfogadottságát emelte, mivel az legtöbb szomszédjával konfliktusos viszonyban állt a magyar kisebbség sorsa miatt.⁸⁵ Míg Lengyelország esetében a szerződés németellenes éle annak a lehetőségét hordozta, hogy Lengyelország – legalább részben – átvegye a magyar külpolitikában Németország kitüntetett helyét.

A barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződés megkötését olyan eseményként értékelhetjük, amely

⁸¹ AAN, KC PZPR WZ. 295/XX-90. Fangrat jelentése Feder részére (1948. április 8.), 51.

⁸² *Informator o stosunkach polsko-węgierskich 1944–1989*. I. m. 10.

⁸³ Układ o przyjaźni, współpracy i wzajemnej pomocy między Polską a Węgrami, Warszawa, 18 czerwca 1948 r. [A Lengyelország és Magyarország által kötött barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződés. Varsó, 1948. június 18.]. In: *Polska w stosunkach międzynarodowych*. I. m. 63–64.

⁸⁴ Gerard LABUDA–Waldemar MICHOWICZ (eds.): I. m. 555.

⁸⁵ AMSZ, DP. 6/28/427. Fiderkiewicz jelentése Olszewski részére (1948. január 14.). 1.; AMSZ, DP. 6/28/427. Fiderkiewicz jelentése Olszewski részére (1948. április 7.). 34.; AMSZ, DP. 6/28/427. Fiderkiewicz jelentése Olszewski részére (1948. június 30.). 95.

szimbolikusan is lezárta azt az időszakot, amelynek során a két állam között tere lehetett klasszikus diplomáciának. Bár a keleti blokk országainak kétoldalú kapcsolatai ezt követően rendelkeztek teljes mértékben alá Moszkvának, Lengyelország és Magyarország 1945 és 1948 között sem tudta teljesen szabadon alakítani egymáshoz fűződő kapcsolatait. Később viszont valódi bilaterális kapcsolatokra a blokk országainak nem is nyílt módjuk, mert a sztálinista időszakban megszűnt a kétoldalú kapcsolatok jelentősége.⁸⁶

A vizsgált korszakban felmerülő nehézségek és konfliktusok döntő részben a Szovjetunió akcióinak, valamint a két ország második világháború utáni helyzetének következményei voltak. Ugyanakkor arra is emlékeztetnünk kell, hogy 1945 után aligha adódtak közös magyar és lengyel célok. Mind Varsóból, mind Budapestről nézve – leszámítva a szovjet befolyás kérdését – nem adódtak olyan feszítő ügyek, amelyek megkövetelték a lengyel–magyar barátság fejlesztését. Ez különösen lengyel oldalról volt nyilvánvaló. Magyarország volt a kiépülő kommunista blokk utolsó állama, amellyel rendezte hivatalos kapcsolatait. Továbbá Magyarország volt az utolsó, amellyel aláírta az említett barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződést.⁸⁷ Magyarország sokkal inkább érdekeltnek bizonyult a kétoldalú jó viszony ápolásában. Ez egyrészt Magyarország 1945 utáni bonyolult nemzetközi helyzetéből adódott.

Az 1945 és 1948 közötti lengyel–magyar kapcsolatokra vonatkozóan két következtetést fogalmazhatunk meg. Először is: felül kell vizsgálnunk azt a hagyományos elképzelést, miszerint a két ország között folytonos és zavartalan baráti viszony állt fenn. Ez az időszak minden kétséget kizáróan konfliktusosnak számított. Ráadásul a válság nem korlátozódott a politikai szfé-

⁸⁶ 1956-ig a kétoldalú külpolitikai kapcsolatoknál a belügyi kapcsolatoknak volt nagyobb jelentősége. Lengyelül lásd erről Miklós MITROVITS: *Z perspektywy Budapesztu* [Budapest szemszögéből]. In: Marek JABLONOWSKI–Wojciech JAKUBOWSKI–Tadeusz KRAWCZAK (eds.): *Zwrot polityczny '48. Między polską drogą a projektem uniwersalnym* [Politikai fordulat '48. A lengyel út és egy univerzális projekt között]. Oficyna Wydawnicza Aspra, Warszawa, 2013. 509–521. – *A lektor.*

⁸⁷ Gerard LABUDA–Waldemar MICHOWICZ (eds.): I. m. 555.

rára, jelentős – igaz, rövid életű – hatása volt a magyar társadalom Lengyelországgal szembeni attitűdjére is. Másodszer: rá kell mutatni arra, hogy a Szovjetunió már ekkor milyen jelentős befolyást gyakorolt a közép- és kelet-európai államokra. Ez kiterjedt az élet minden területére, és rövid időn belül hozzájárult a hosszú múltra visszatekintő – és látszólag stabil – lengyel–magyar barátság meggyengítéséhez.